

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

621

KISWAHILI

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka : 2009

MAELEKEZO.

1. Karatasi hii ina sehemu **A, B** na **C**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na maswali **mawili (2)** kutoka kila sehemu **B** and **C**.
3. Sehemu **A** ina alama **arobaini (40)** na sehemu **B** na **C** zina alama **thelathini (30)** kila moja.
4. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

SEHEMU A (Alama 40)

Jibu maswali yote katika sehemu hii

1. Toa hoja nne zinazoonyesha nafasi ya methali katika kuelimisha jamii.

Methali hufundisha maadili. Methali nyingi hubeba mafundisho ya maisha kama vile kuhimiza uvumilivu, uaminifu na mshikamano wa kijamii. Hivyo, jamii hujifunza namna ya kuishi kwa kufuata tabia njema.

Methali husaidia kuonya dhidi ya maovu. Wazee walitumia methali kama njia ya kukemea vitendo viovu bila kutoa maneno ya moja kwa moja. Hii ilikuwa njia ya heshima na yenye athari kubwa.

Methali hutumika kuelekeza tabia za vijana. Vijana wanapokua huelimishwa kwa methali ili waelewe kanuni za jamii na wajibu wao. Hivyo, hutumika kama darasa lisilo rasmi.

Methali huhifadhi hekima ya jamii. Kupitia methali, fikra na uzoefu wa vizazi vilivyopita huendelea kuelimisha vizazi vipya, hivyo jamii hubaki na urithi wa maarifa.

2. Eleza sifa nne za hotuba nzuri ya Kiswahili.

Hotuba nzuri inapaswa kuwa na mpangilio mzuri. Hotuba inapaswa kuanza na utangulizi unaoeleza lengo, kisha kuendelezwa kwa hoja na kumaliziwa kwa hitimisho lenye msisitizo.

Hotuba nzuri hutumia lugha fasaha. Mzungumzaji anapaswa kuepuka makosa ya kisarufi na kutumia msamiati unaoeleweka kwa hadhira yake.

Hotuba nzuri inapaswa kuvutia na kushirikisha hadhira. Mzungumzaji anaweza kutumia methali, mifano halisi au maswali kwa hadhira ili kuifanya hotuba iwe hai.

Hotuba nzuri lazima iwe na ujumbe wa moja kwa moja. Ujumbe wa hotuba unapaswa kueleweka wazi bila ukinzani au utata.

3. Eleza mambo manne ya kuzingatia unapofundisha somo la sarufi.

Mambo ya kwanza ni kutumia mifano halisi. Mwalimu anapaswa kuonyesha matumizi ya kanuni za sarufi kwenye sentensi badala ya kueleza tu kwa nadharia.

Ni muhimu kuanzia na mambo rahisi kuelekea magumu. Hii humsaidia mwanafunzi kujenga msingi mzuri kabla ya kushughulika na kanuni ngumu.

Mwalimu lazima ahakikishe kuwa wanafunzi wanashiriki. Kupitia mijadala, maswali na mazoezi ya vitendo, wanafunzi hujifunza sarufi vizuri zaidi.

Ni muhimu kutumia vifaa vya kufundishia kama chati na vielelezo. Vifaa hivi hufanya wanafunzi waone muundo wa lugha na kuufahamu kwa urahisi.

4. Toa faida nne za ushairi wa Kiswahili kwa wanafunzi wa shule.

Ushairi huendeleza lugha ya Kiswahili. Kupitia mashairi wanafunzi hujifunza msamiati mpya, miundo ya sentensi na mitindo ya lugha.

Ushairi hujenga ubunifu. Mwanafunzi anayejifunza kutunga au kughani mashairi hujifunza kutumia lugha kwa njia ya kisanaa na yenye mvuto.

Ushairi huongeza kumbukumbu. Mashairi yakiwa na vina na mizani, hujifunza kwa urahisi na kubaki akilini kwa muda mrefu.

Ushairi hufundisha maadili na historia. Tungo nyingi huonyesha maisha ya jamii na mafunzo ya kimaadili, jambo ambalo ni faida kwa mwanafunzi.

5. Eleza umuhimu wa maandiko ya Kiswahili katika kukuza lugha.

Maandiko hufanya lugha kuwa thabiti. Kupitia maandiko, msamiati na sarufi ya Kiswahili huwekewa rekodi na kutumika kama rejeleo.

Maandiko husaidia kukuza utafiti na elimu. Vitabu, makala na tafiti kwa Kiswahili huimarisha ukuaji wa lugha katika nyanja za kitaaluma.

Maandiko huchangia kuenea kwa Kiswahili. Vitabu na magazeti yanaposambazwa, watu wengi hujifunza lugha hii na kuitumia.

Maandiko huhifadhi urithi wa jamii. Riwaya, hadithi na maandiko mengine huhifadhi historia na utamaduni kwa vizazi vijavyo.

6. Taja mambo manne muhimu yanayoweza kujitokeza katika maandalio ya somo.

Kwanza ni malengo ya somo. Mwalimu huandika malengo mahsusi anayotarajia wanafunzi kuyafanikisha.

Pili ni mbinu za kufundishia. Mwalimu huchagua njia bora kulingana na umri na uwezo wa wanafunzi.

Tatu ni vifaa vya kufundishia. Mwalimu huorodhesha vifaa vitakavyotumika ili kufanikisha somo.

Nne ni tathmini. Mwalimu huonyesha jinsi atakavyopima uelewa wa wanafunzi baada ya somo kumalizika.

7. Eleza mchango wa nyimbo katika kufundisha maadili.

Nyimbo hubeba mafundisho ya moja kwa moja kuhusu uaminifu, heshima na mshikamano wa kijamii.

Nyimbo hutumiwa kuonya dhidi ya maovu, kwa mfano nyimbo zinazokemea ulevi au uvivu.

Nyimbo humjenga mtoto kiakili kwa kuwa mafundisho huingia kupitia ala na maneno yenye kuvutia.

Nyimbo hufanya maadili yadumu kwa vizazi kwa sababu nyimbo hurithiwa na kurudiwa mara nyingi.

8. Toa hoja nne za kuthibitisha faida za mbinu shirikishi darasani.

Mbinu shirikishi huongeza ushiriki wa wanafunzi. Badala ya mwalimu pekee kuzungumza, wanafunzi hushiriki kutoa mawazo.

Mbinu hii huchochea fikra za kina. Wanafunzi wanapojadili hujifunza kuchambua hoja na kujieleza vizuri.

Mbinu shirikishi huongeza kumbukumbu kwa sababu wanafunzi hushiriki moja kwa moja katika mchakato wa kujifunza.

Mbinu hii hujenga uhusiano wa kijamii kwani wanafunzi hujifunza kufanya kazi pamoja na kushirikiana.

9. Eleza nafasi ya lugha ya Kiswahili katika kukuza utamaduni wa Mtanzania.

Kiswahili ni chombo cha kuwasilisha sanaa. Mashairi, nyimbo na michezo ya kuigiza ya Kiswahili hubeba maadili na mila za Watanzania.

Kiswahili huchangia katika sherehe na matukio ya kijamii kama harusi, ngoma na ibada ambapo utamaduni huonyeshwa kwa lugha moja.

Kiswahili ni njia ya kuhifadhi historia na hadithi za jadi za Watanzania. Kupitia lugha hii, utamaduni wa taifa hubaki hai.

Kiswahili huimarisha mshikamano wa kitaifa. Lugha moja inayotambulika huondoa tofauti za kikabila na kuunganisha utamaduni wa taifa zima.

10. Tofautisha kati ya hadithi na riwaya kwa hoja nne.

Hadithi ni kifupi na mara nyingi huweza kusimuliwa kwa muda mfupi, lakini riwaya ni ndefu na huandikwa kwa kina.

Hadithi mara nyingi huhusiana na matukio ya kifalsafa au mafunzo ya maisha, wakati riwaya hujikita katika matukio yenye wahusika wengi na maelezo ya kina.

Hadithi kwa kawaida hupokelewa kwa simulizi mdomo, lakini riwaya hupatikana zaidi kwa maandiko yaliyochapishwa.

Hadithi hueleza jambo moja kwa uwazi, wakati riwaya hujikita katika mchanganyiko wa migogoro, mazingira na wahusika kwa kina zaidi.

SEHEMU B (Alama 30)

Jibu maswali **mawili (2)** kutoka sehemu hii.

11. Eleza kwa hoja tano faida za kushirikisha wanafunzi katika michezo ya lugha.

Kwanza, michezo ya lugha huwafanya wanafunzi washiriki darasani kwa furaha. Michezo kama kughani mashairi, kutunga hadithi kwa mnyororo au kucheza majigambo huwapa hamasa ya kujifunza kwa sababu somo linakuwa la burudani na si la kuchosha.

Pili, michezo ya lugha huimarisha kumbukumbu ya masomo. Mwanafunzi anaposhiriki kwa vitendo kupitia michezo ya maneno, hubaki akiyakumbuka kwa muda mrefu kuliko angeyasikia tu kutoka kwa mwalimu.

Tatu, michezo ya lugha huwajenga wanafunzi kijamii. Wanafunzi wanaposhirikiana katika michezo ya lugha hujifunza kushirikiana, kusikilizana na kuheshimiana. Hii huwajenga kama raia wanaoweza kuishi vizuri katika jamii.

Nne, michezo ya lugha huwasaidia wanafunzi kujenga ufasaha. Kupitia michezo ya kuzungumza, wanafunzi hujifunza jinsi ya kutumia msamiati, matamshi na sauti kwa usahihi.

Tano, michezo ya lugha huamsha ubunifu wa wanafunzi. Mwanafunzi anaposhiriki kwenye mchezo wa lugha analazimika kufikiria kwa haraka, kubuni majibu au maneno mapya, na hivyo kukuza fikra zake.

12. Toa hoja tano za umuhimu wa vitabu vya fasihi kwa maendeleo ya mwanafunzi.

Vitabu vya fasihi hupanua upeo wa fikra za mwanafunzi. Kupitia hadithi na mashairi, mwanafunzi hujifunza namna ya kuchambua mambo, kuona uhusiano wa matukio na kujenga hoja.

Vitabu vya fasihi huendeleza msamiati. Mwanafunzi anayesoma riwaya au tamthilia hujifunza maneno mapya na namna ya kuyatumia kwa ufasaha.

Vitabu vya fasihi hujenga maadili. Wahusika na matukio yaliyomo hufundisha tabia njema na kuonya dhidi ya mabaya, jambo linalomfanya mwanafunzi kujua namna ya kuishi katika jamii.

Vitabu vya fasihi hufunza historia na utamaduni. Mwanafunzi anapopitia kazi za kifasihi hujifunza mila na desturi za jamii tofauti, jambo linaloongeza maarifa ya kijamii.

Vitabu vya fasihi hujenga ubunifu wa mwanafunzi. Anapojifunza namna waandishi wanavyobuni wahusika na matukio, mwanafunzi pia huchochewa kutunga kazi zake.

13. Jadili nafasi ya kazi za tungo za Kiswahili katika kuimarisha mshikamano wa kijamii.

Tungo huleta mshikamano kwa kufundisha mshirikiano. Nyimbo na mashairi mara nyingi hufundisha mshikamano na mshirikiano wa kijamii.

Tungo hufundisha maadili yanayowafanya watu waishi kwa heshima. Kwa mfano, mashairi yanayohimiza amani hufanya jamii kuheshimiana na hivyo mshikamano kuimarika.

Tungo huhifadhi historia na kumbukumbu za jamii. Jamii inapokumbuka asili yake na matukio muhimu kupitia tungo, mshikamano wake huongezeka kwa sababu watu wanajiona kuwa na historia moja.

Tungo hufundisha mshikamano wa kitaifa kwa lugha ya Kiswahili. Mashairi na tamthilia zinapotumika shuleni na kwenye vyombo vya habari, jamii huunganishwa kupitia lugha moja ya taifa.

Tungo huondoa tofauti za kijamii kwa kuwa lugha ya Kiswahili hutumiwa na kila mtu. Riwaya na hadithi zinapokuwa sehemu ya masomo na burudani, zinawaunganisha watu kutoka makabila na tabaka tofauti.

14. Eleza hatua nne za mwalimu anapopanga shajara ya kazi za kila siku.

Kwanza, mwalimu huainisha malengo ya kila siku. Yaani ni nini anatarajia wanafunzi wajifunze siku hiyo.

Pili, mwalimu huorodhesha shughuli za kufanikisha malengo. Shajara inaonyesha mbinu za kufundishia, mijadala, mazoezi na michezo ya lugha atakayotumia.

Tatu, mwalimu huweka muda maalumu kwa kila shughuli. Shajara husaidia mwalimu kugawa muda ili kuhakikisha kila lengo linakamilika kwa wakati.

Nne, mwalimu huweka nafasi ya tathmini. Shajara lazima ioneshe jinsi mwalimu atavyopima uelewa wa wanafunzi mwishoni mwa somo, kama kwa maswali mafupi au mazoezi ya vitendo.

SEHEMU C (Alama 30)

Jibu maswali **mawili (2)** kutoka sehemu hii.

15. Toa sifa tano za mwalimu bora wa somo la Kiswahili.

Mwalimu bora wa Kiswahili lazima awe na uelewa mpana wa lugha. Lazima ajue sarufi, fasihi, msamiati na mbinu zote za lugha ili kuwasaidia wanafunzi wake.

Anapaswa kuwa na ubunifu. Mwalimu bora hubadili mbinu kulingana na hali ya darasa, ili kila mwanafunzi ashiri ki kikamilifu.

Mwalimu bora anapaswa kuwa na subira na uvumilivu. Anaelewa kuwa wanafunzi hawana viwango sawa, hivyo lazima asubiri na kurudia ufundishaji bila kuchoka.

Lazima awe na uwezo wa kuhamasisha wanafunzi. Mwalimu bora huwapa hamasa wanafunzi kupenda Kiswahili, kwa kutumia mifano ya kuvutia na vitabu vya ziada.

Mwalimu bora ni mwenye nidhamu na mfano wa kuigwa. Anapofundisha Kiswahili, maisha yake ya kila siku yanapaswa kuonyesha maadili na lugha sahihi anayowafundisha wanafunzi.

16. Eleza faida tano za kufundisha kwa kutumia mijadala.

Mijadala huendeleza ujasiri wa wanafunzi. Mwanafunzi anapopata nafasi ya kuzungumza mbele ya wenzake hujifunza kujitokeza bila hofu.

Mijadala hujenga uwezo wa hoja. Wanafunzi hujifunza kuchambua hoja, kujibu pingamizi na kusimamia msimamo wao.

Mijadala huimarisha lugha ya Kiswahili. Wanafunzi wanapozungumza kwa Kiswahili mara kwa mara, huboresha ufasaha na msamiati wao.

Mijadala huendeleza mshirikiano. Wanafunzi hufanya kazi kwa makundi na kubadilishana mawazo, jambo linaloongeza mshikamano wa kijamii.

Mijadala hujenga uelewa wa kina. Wanafunzi wanaposikiliza hoja mbalimbali, hujifunza kuchunguza mambo kutoka mitazamo tofauti na kuimarisha maarifa yao.

17. Jadili mbinu tano zinazomwezesha mwalimu kumudu darasa vyema.

Mwalimu anapaswa kuanzisha kanuni za darasa. Wanafunzi wanapojua sheria na taratibu, darasa hubaki na nidhamu.

Mwalimu awe na maandalizi mazuri ya somo. Shughuli zikifanyika kwa utaratibu, wanafunzi hubaki wakishiriki na hawapati nafasi ya vurugu.

Mwalimu atumie mbinu za ushirikishaji. Anapowahusisha wanafunzi kwenye kazi za vikundi au mijadala, huondoa hali ya kuchoka na hivyo darasa hudhibitika.

Mwalimu awe na uangalizi wa karibu. Kupitia kutembea darasani na kuwasiliana na wanafunzi, mwalimu huona mapema dalili za utovu wa nidhamu na kuzuia.

Mwalimu atumie lugha ya heshima na msukumo. Anapoongea kwa heshima na kuwapa hamasa wanafunzi, anapata utii na ushiriki wa darasa lote.

18. Eleza mambo matano ya kuzingatia wakati wa kutunga maswali ya mtihani wa Kiswahili.

Kwanza, maswali lazima yaendane na malengo ya mtaala na mada zilizofundishwa.

Pili, maswali yazingatie viwango tofauti vya uelewa, kutoka rahisi hadi magumu ili kila mwanafunzi apimwe ipasavyo.

Tatu, lugha inayotumika katika maswali lazima iwe fasaha na isiyo na utata.

Nne, mgawanyo wa alama lazima uendane na uzito wa swali. Swali gumu lazima liwe na alama nyingi kuliko rahisi.

Tano, maswali lazima yawe na nafasi ya kupima ujuzi wa vitendo na ubunifu, si maarifa pekee.